

Regelkrångel för lantbrukare - hinder för förändring?

Av: Sarah Grenholm , Clara Kjellström, Tora Lundin, Viktor Nilsson, Magnus Wretemark

Beställare: Bengt Johnsson, Jordbruksverket

Handledare: Lars Hallgren, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

SAMMANFATTNING

Innovationsklimatet hos lantbrukarna i Sverige är lågt i förhållande till övrigt företagande. Regelverk kan enligt en studie från OECD utgöra ett hinder för innovation. För att kartlägga hur rådgivarna uppfattar lantbrukarnas situation gällande regler som hindrar verksamhetsförändringar har en intervjustudie genomförts med avgränsning till växtrådgivning. Resultatet visar att regelverkens otydlighet, brist på anpassningsförmåga samt avsaknaden av vissa regler utgör hinder för lantbrukarnas förändringsmöjligheter. Resultatet visar även att rådgivarna uppfattar en frustration hos lantbrukare över myndigheternas bristande tillit till deras kompetens. Ökad dialog mellan aktörerna anser vi skulle förbättra denna situation.

ABSTRACT

The innovation climate among Swedish farmers is low in comparison to other fields. A study made by OECD shows that the agricultural regulations might pose an obstacle to innovation among farmers. To create an overview of these regulations a gathering of information was done by interviewing crop advisors about how they perceived the farmers situation regarding rules that prevent activity changes in plant cultivation. The result shows that the regulations ambiguity, lack of adaptability and the lack of certain rules constitute an obstacle to farmers opportunities for change. The results also show that the advisers perceive farmers frustration over the authorities' lack of confidence in their competence. We argue that increased dialogue between the actors would improve this situation.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND OCH PROBLEMFÖRMULERING	3
SYFTE MÅL OCH AVGRÄNSNINGAR	4
GENOMFÖRANDE	4
RESULTAT	5
<i>Spridning och hantering av handelsgödsel:</i>	5
<i>Vall på ekologiska gårdar:</i>	5
<i>Dikning:</i>	5
<i>Bevattnings:</i>	5
<i>vattenskyddsområden:</i>	5
<i>Datumregler:</i>	5
<i>Fånggrödor:</i>	6
<i>Stöd för skyddszoner:</i>	6
<i>Otydligt byråkratiskt regelverk:</i>	6
<i>Viltproblematik:</i>	6
<i>investeringsstöd:</i>	6
<i>Nya odlingssystem:</i>	6
<i>Generella kommentarer:</i>	6
DISKUSSION OCH SLUTSATS	7
REFERENSER	8
BILAGA 1	9

BAKGRUND OCH PROBLEMFORMULERING

Innovation och förändringsmöjligheter inom lantbruket är avgörande för att kunna möta dagens utmaningar för såväl miljömässig- som ekonomisk hållbarhet (Brändström 2015). I en av OECD nyligen genomförd studie konstateras att innovationsklimatet inom lantbruket i Sverige är bra men att det finns möjlighet till förbättringar (OECD 2018). En begränsande faktor som lyfts fram är att det finns regelverk inom olika områden som hindrar utvecklingen och OECD föreslår att sådana regler bör tas bort. Arbetet med att förenkla regler har pågått under en längre tid men lantbrukarna själva upplever inte någon skillnad, vilket ofta tas upp i lantbrukspress (Sedenius 2018). För att regelförändringar skall leda till bättre innovationsklimat så är det viktigt att förenklarna görs utifrån företagarnas perspektiv men även så att samhällets intressen tas till vara.

För att belysa problematiken har Jordbruksverket i sin innovationsundersökning konstaterat att 33% av lantbruksföretagen klassas som innovativa (Klaesson et al. 2019). För företag utanför lantbrukssektorn är samma siffra 44%. Tillväxtverket (2018) har även undersökt tillväxthinder. Då uppgavs att 45% av Sveriges lantbrukare upplever lagar och myndighetsregler som ett stort hinder för att utveckla verksamheten. Denna siffra kan jämföras med 24% för övriga företag i samma storleksklass.

Stora delar av det regelverk som lantbrukare förhåller sig till är kopplade till CAP, Common Agricultural Policy (Jordbruksverket 2018). Det är den gemensamma Jordbrukspolitik som bedrivs i EU. CAP skapades under efterkrigstiden med ambitionen att säkra Europas matförsörjning. Lantbrukspolitiken i kombination med mekaniseringen av lantbruket, lyckades med råge nå målet om ökad produktion vilket under 80-talet ledde till en överproduktion av livsmedel. Då påbörjades arbetet med att begränsa produktionen. Sverige följde samma mönster och införde produktionsminskningar under reformen omställning 90. År 1995 gick Sverige med i EU och började då följa CAP vilket innebar att man i gav stöd för brukande av areal och antal djur snarare i stället för stöd för producerad volym. År 2003 infördes gårdsstöd, vilket är ett helt frikopplat från produktionsvolym. För att ta del av gårdsstödet ställdes krav, även kallade tvärvillkor, på bland annat miljö, livsmedelssäkerhet, djurhälsa och markskötsel. Stöden riktades även om genom att öka stöd för landsbygdsutveckling på bekostnad av gårdsstöden. Detta regelverk har förenklats över tid och just nu jobbar EU med nästa version av CAP som aktualiseras 2022.

I *diagram 1* jämför OECD (2018) olika länders innovationsförmåga i och utanför lantbrukssektorn. Sverige ligger strax under snittet bland de jämförda länderna. Vidare kan konstateras att övriga europeiska länder inte följer samma mönster som Sverige vad gäller relationen mellan innovationen inom lantbrukssektorn och övriga företag. Flera av länderna har en lantbrukssektor med lika hög innovationsförmåga som övrigt företagande. I detta sticker Sverige ut, tillsammans med Tyskland, Österrike och till viss del Frankrike, som länder med avsevärt lägre innovationsförmåga i lantbrukssektorn.

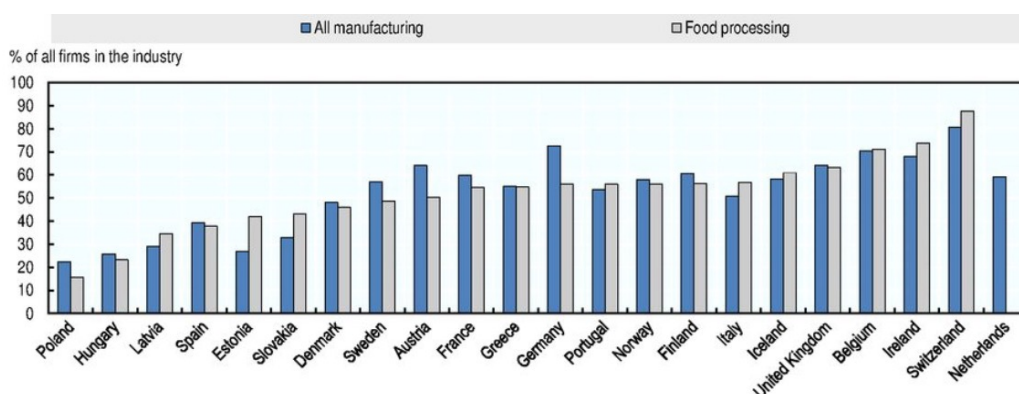

Diagram 1: Andel innovativa företag i utvalda länder 2014 (OECD 2018).

I vår undersökning har vi valt att vända oss till rådgivare som både har kunskap om lantbrukarnas situation men även kan väga in samhällets intressen i form av till exempel ekosystemtjänster och miljöbelastning. Vi studerar rådgivarnas uppfattning om vilka regler som kan ha en negativ påverkan på Svenska lantbrukares förändringspotential. Detta bör ses som ett underlag för framtida studier som avser att eventuellt justera eller utesluta dessa regler och är inte på något sätt uttömmande i ämnet.

I litteraturen förekommer begreppen förändring, innovation, och utveckling parallellt och delvis överlappande. I den här studien använder vi genomgående "förändring", och utesluter utveckling och innovation, då de smalnar av undersökningsfältet på ett oönskat sätt. Begreppen "utveckling" och "innovation" är båda förknippade med förändring i en önskvärd riktning. Emellertid gör olika aktörer olika bedömningar av vad den önskvärda riktningen är och därmed också av vad som inbegrips med "utveckling" respektive "innovation". "Utveckling" kan för någon associeras med ett mer hållbart lantbruk medan det för någon annan associeras till lönsamhet. I och med begreppet förändring kan även en minskning av verksamheten omfattas och täcker därmed in den mångfald av verksamhetsförändringar vi förväntar oss finna i intervjuerna med rådgivare. Därför kommer ordet "förändring" att användas konsekvent för att täcka alla typer av ändringar såväl innovativa, utvecklande som avvecklande och därmed komma i kontakt med en större bredd av regler.

Frågeställningen för föreliggande arbete bygger på antagandet att lantbrukare kan hindras av regelverk i förändring av sina företag. För att skapa en förståelse för den upplevda problematiken har detta arbete följande frågeställning:

- Vilka regler hindrar lantbrukare från att göra förändringar i sin verksamhet?

SYFTE MÅL OCH AVGRÄNSNINGAR

Undersökningen syftar till att kartlägga vilka regler och regeltillämpningar som hindrar växtproducenter att förändra sin verksamhet. Underlaget för kartläggningen utgörs av intervjuer med lantbruksrådgivare om vilka regler de uppfattar begränsar lantbrukares möjligheter att förändra sin växtodling.

Arbetet avgränsas till växtproducenters situation och utesluter därmed animalieproduktion och skogsproduktion. Därför kommer vi be rådgivarna att svara på våra frågor utifrån växtproduktion.

Målet är att göra en översiktlig kartläggning över vilka regler som hindrar växtproducenter att förändra sin verksamhet.

GENOMFÖRANDE

Som nämnt under rubriken Bakgrund utgör regler en stor andel av vad lantbrukare uppfattar som hinder för verksamhetsförändringar (Tillväxtverket 2018, OECD 2018). För att kartlägga dessa regler hämtas projektets huvudsakliga material och underlag genom telefonintervjuer med rådgivare.

Rådgivningsföretagen som kontaktades var Lovang Lantbrukskonsult AB, Hushållningssällskapet, Agrikultur, Rådhuset Nordfalan och Lönsamt Lantbruk. Totalt genomfördes sex intervjuer där storleken på företagen varierade. Intervjuerna genomfördes med hjälp av de frågor som gruppen tagit fram (se Bilaga 1) samt följdfrågor som baserat på den information som rådgivarna delgav under intervjun. Vid varje intervju deltog två gruppmedlemmar som ställde frågor och dokumenterade med hjälp av anteckningar och inspelning. Från intervjuerna sammanställde vi listor med de problemområden som rådgivarna angett. Med utgång från detta material följer sedan våra reflektioner på ämnet.

Studien begränsades till intervjuer med rådgivare. Vi valde att intervjua rådgivare som sitter på olika geografiska platser i Sverige då problemen med regelkrångel förväntas vara nationellt snarare än lokalt. I intervjuerna var det primärt inte rådgivarnas kompetens om deras arbetsområde som vi efterfrågade, utan den erfarenhet och de uppfattningar de samlat på sig i samtal och relation med många lantbrukare som berör regelkrångel. Vi valde att intervjua rådgivare som arbetar med växt, djur, miljö och stödfrågor, men perspektivet riktades mot växtproduktion.

Av det material vi fått fram från intervjuerna har vi valt att lämna ute den information som berör hinder i form av administrativ börda och långsamma hanteringsprocesser. Vi anser att dessa typer av hinder inte sammanfaller med att det är regler som hindrar förändringsmöjligheter utan snarare är en brist i arbetsprocessen hos myndigheten. Vårt fokus har istället varit att ta med de delar där vi uppfattar att det finns regler från myndigheten som har varit den bidragande faktorn som förhindrar eller bromsar möjligheten till förändring.

Slutresultatet presenteras som en lista med kommentarer över de regler eller områden av regler som rådgivarna nämnt som hinder. Då intervjuernas syfte var att finna de regler som anses relevanta för

undersökningen utfördes ingen jämförande analys mellan intervjuvaren och heller inga transkriberingar av intervjuerna. Däremot så valde vi att lyfta fram de regler som var återkommande från de olika intervjuerna.

RESULTAT

Specifika regler - samt kluster av regler - som framkommit i intervjuerna presenteras här tillsammans med en förklarande text.

Spridning och hantering av handelsgödsel:

Enligt rådgivarna upplever lantbrukarna regelverket som otydligt i denna fråga. Oklarheterna i regelverken har gjort att länsstyrelsen och lantbrukaren har tolkat olika, vilket har lett till menings skilljaktigheter och rättsliga tvister vid minst ett tillfälle. En rådgivare önskar att Jordbruksverket skulle ha en funktion där man tidigt i liknande fall kan få Jordbruksverket att klargöra hur regeln ska tolkas och följas. En annan önskan är att Jordbruksverket ska författa regeln så att det inte finns spelrum för stora olikheter i tolkning och bedömning. Ytterligare ett område som uttrycktes som problematiskt var det angående regler som begränsar användningen av organiskt fosfor. Dessa hindrar lantbrukare från att gödsla upp fosforfattiga marker, då de sällan köper in mineralfosfor. *Konsekvens:* Detta hinder leder till att man inte brukar jorden som man önskar då regelverket inte ger en tydlighet i vad som gäller.

Vall på ekologiska gårdar:

De regler som avgör mängden vall på ekologiska gårdar uppfattar rådgivarna att lantbrukarna upplever begränsande i de fall då de önskar lägga upp sin växtföljd på annat sätt. Rådgivarna vittnar om att detta orsakar svårigheter med anpassningen till lantbrukarnas gårdsförutsättningar. *Konsekvens:* Lantbrukarens anpassningsmöjligheter begränsas.

Dikning:

Ett centralt problem för växtproducenterna är, enligt rådgivarna, regelverket kring dikning. En vanlig önskan tycks vara att lägga igen diken för att öka storleken på en åker och därmed göra det lönsamt att bruka den. Detta förhindras ofta av regler kring biotopskydd samt regelverket kring själva dikningen. Lantbrukarnas förslag på ersättande åtgärder såsom våtmarker tas sällan väl emot av handläggande myndighet. *Konsekvens:* Fullt tjänlig mark i träda. I de marker som brukas med öppna diken går det åt bränsle och tid till följd av de omvägar som tas.

Bevattnings:

Vid varmare perioder som exempelvis sommaren 2018 kan det uppstå vattenbrist. Vid ett sådant krisläge beskriver rådgivare att lantbrukare snabbt behöver kunna få tillgång till en vattenresurs utan att det ska bli en långdragen bedömningsprocess om det enskilda vattendraget eller sjön man önskar ta vatten från är godkänd att ta från eller ej. Här efterfrågas regelverk som tydligt visar hur stora vattendragen bör vara för att det ska vara godkänt att ta vatten ur det utan att det påverkar vattennivån och biologisk mångfald. *Konsekvens:* Att det inte finns en tydlig regel gör att lantbrukarna hindras från att ta snabba beslut om bevattnings i kris och på så sätt begränsas möjligheten att förbättra situationen och förändra utgångsläget.

vattenskyddsområden:

Efter torkan 2018 upplever rådgivarna ett ökat intresse bland lantbrukarna gällande investeringar i bevattningssystem, men hindras i vissa fall av att en vattendom måste gå igenom, vilket tenderar att bli dyrt. Vidare menar flera av rådgivarna att det förekommer personer på kommuner och landsting som inte alltid har rätt kompetens gällande exempelvis vattenskyddsområden. Detta leder till olika bedömningar om hur vattenskyddsområden bör skötas. Otydligheten leder även till fri tolkning och man har sett att beslut mellan kommuner fattas olika trots att kommunerna ligger alldeles intill varandra. *Konsekvens:* Rådgivarna berättar om en frustration hos lantbrukarna då det kan medföra hinder att få göra förändringar på sin mark medan om marken låg hos grannkommun skulle regeln tolkas annorlunda och så sett inte medföra något hinder.

Datumregler:

Datumregler sätts upp för att undvika att aktiviteter i lantbruket som exempelvis sådd eller besprutning inte ska störa flora och fauna. Datum sätts för att göra det enkelt, men då man har satt upp så pass många datumregler uppfattar rådgivaren att det tillslut blir mycket rörigt för lantbrukaren att hålla koll på när man får göra vad. *Konsekvens:* Lantbrukarens planeringsbörda ökar.

Fånggrödor:

Fånggrödor får inte brytas innan ett visst datum och omsådd är inte tillåtet vid dålig etablering eller andra förbättrande åtgärder i grödan, då detta räknas som jordbearbetning och stödet riskeras. Även regler kring andelen gräs i fröblandningen för fånggrödor uppfattas som problematiskt enligt flera rådgivare.

Konsekvens: Låg användning av fånggrödor i förhållande till lantbrukarens önskade användning.

Stöd för skyddszoner:

En rådgivare berättade att det utförs noggranna mätningar på skyddszonens bredd hos lantbrukarna. Är skyddszonen 5,8 istället för 6 meter ryker hela stödet även om skyddszonen ändå uppfyller sitt syfte i praktiken. Detta kan avskräcka lantbrukare som hade önskat ha en skyddszon att införa en sådan då stödet inte är garanterat. *Konsekvens:* Lantbrukaren riskerar att bli av med sitt stöd för skyddszonen trots sin goda vilja och därmed kanske avstår.

Otydligt byråkratiskt regelverk:

Ett problem som återkommer är att regelverket är väldigt byråkratiskt formulerat och inte tillräckligt tydligt enligt rådgivarna. Även personer som jobbar med frågorna dagligen har enligt en rådgivare svårt tolka regelverket. En rådgivare berättade att denne ofta ringde till länsstyrelsen för lantbrukarens räkning och kollade om man får göra på ett visst sätt. Det händer att lantbrukare inte själva vågar ringa till länsstyrelsen då de är rädda att bli noterade och råka ut för extra kontroller. Ett tillvägagångssätt som är rådgivare har är att rådfråga två länsstyrelser och ta ett medelvärde av dessa. Reglerna behöver utformas tydligare för att fungera i praktiken. *Konsekvens:* Lantbrukare och rådgivare lägger mycket resurser i form av tid och rådgivningskostnader på att tolka reglerna. Vid misstolkning av reglerna riskerar lantbrukaren att gå miste om sitt stöd trots gott uppsåt.

Viltproblematik:

I en av intervjuerna framkom att rådgivaren uppfattar att lantbrukarna har problem med viltlagstiftningen i vilttäta områden. I Södermanland finns en konflikt mellan jägare som utfodrar vilt på sina marker vilka också förstör en avsevärd del av skörden för närliggande lantbruk. Skadorna blir så stora att det inte längre finns någon lönsamhet i att odla ärtor, majs och till viss del inte heller höstraps i dessa områden.

Konsekvens: Begränsning för valet av grödor i växtföljden.

investeringsstöd:

Flera rådgivare vittnar om att lantbrukare har en känsla av orättvisa gällande investeringsstöd i den nuvarande utformningen med poängsystem. Att en investering poängsätts och jämförs med andra investeringar leder till att man en sökperiod kan bli nekad men i en annan kan få stödet beviljat. Detta leder till en ovisshet som påverkar inställningen till stödet. En känsla av att det hela är ett utdraget lotteri uppstår. Uttryck har gjorts gällande att det äldre och mer förutsägbara systemet gjorde det enklare för den sökande. Förutsägbarheten i de besluten lyfte branschens inställning till Investeringsstöd.

Konsekvens: Inställningen till investeringsstöd påverkas negativt.

Nya odlingssystem

Flera rådgivare uppfattar att lantbrukares idéer om att införa odlingssystem där fler grödor odlas tillsammans begränsas av grödkodsregler. Detta kan bli ett problem vid SAM-ansökningarna. Ytterligare ett exempel på ett sådant system är Conservation Agriculture, där marken är täckt året runt. Systemen beskrivs som anpassade efter ett system med plöjning. Rådgivaren upplever att verkligheten och lagstiftningen inte utvecklas lika fort och att de lantbrukare som önskar införa detta hindras av hur regelverken ser ut idag. *Konsekvens:* System som har fördelar för klimatet kan inte appliceras i verkligheten.

Generella kommentarer:

Många av rådgivarna uttrycker att det bland lantbrukarna finns en ambivalens i förhållande till de stöd som ges för sådant som inte görs, exempelvis stöd för åkrar som inte brukas. Rådgivarna uppfattar att stöd uppmuntrar till en passivitet i förhållande till potential. Detta hindrar många av de förändringar som lantbrukaren skulle önska göra. Samtidigt utgör dessa stöd en väsentlig del av omsättningen. En mer generell kommentar kring hur regelverket som sådant hindrar förändring uttrycktes i en av intervjuerna; yngre lantbrukare är ofta så invanda med reglerna att det begränsar deras kreativa tänkande och förändringsvilja.

DISKUSSION OCH SLUTSATS

Lantbrukare är de som äger eller brukar marken och har i regel ett gott uppsåt. Lantbrukaren är den som oftast känner sin mark bäst. En stor del av problematiken är att lantbrukarna blir oroliga och osäkra av de otydliga regelverken. Rådgivarna uppger att lantbrukare undviker kontakt med myndigheter på grund av dåliga tidigare erfarenheter. Ett stort socialt problem som uppstår till följd av regelkrånglet är den oro som lantbrukare tvingas leva med. Osäkerhet kring ifall de kommer få stöden beviljade eller ej är jämförbara med att en inte skulle veta ifall man får sin lön. Det man skulle önska sig är att myndigheter pratar med lantbrukare och hör hur de tänker. Det vore önskvärt att de som arbetar lokalt, exempelvis kommun och länsstyrelse, försöker tyda regelverket så att det appliceras på de lokala förutsättningarna. Ett problem med stödsystemet överlag är att det tar mycket tid och resurser för lantbrukarna att tolka regelverket. Många anlitar rådgivningsföretag för att kunna göra sin SAM-ansökan och tolka vad de får göra i ett visst fall, exempelvis när de ska rensa ett dike. I reglerna ändras även något från år till år, men överlag är intrycket att de flesta lantbrukare förstår vad som gäller. Resurserna som läggs på detta - både tid och pengar - skulle istället kunna användas till andra ändamål, exempelvis till att utveckla verksamheten eller till en ekonomisk buffert för händelser som torkan 2018.

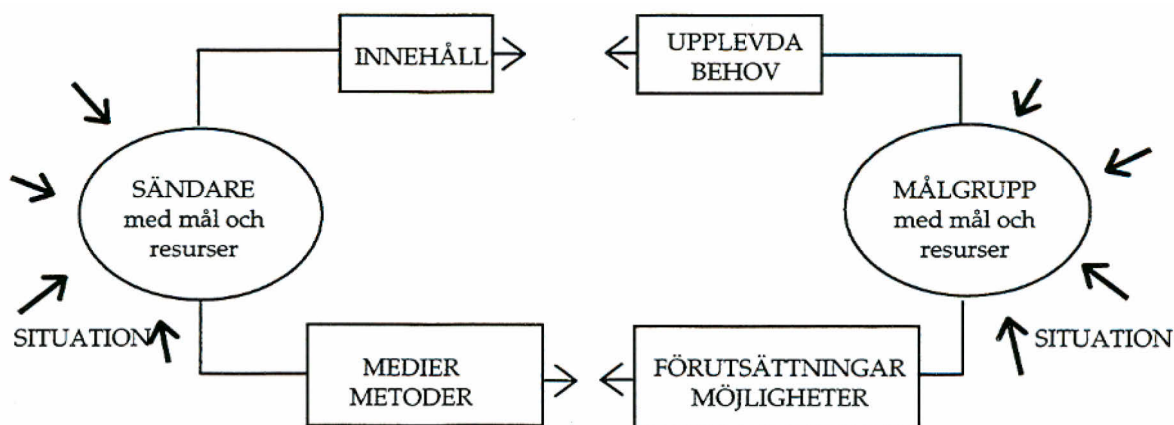
Problematiken med att tyda regelverken leder till, som fallet med växtnäring, att lantbrukaren hindras att bruka sin jord som man önskar. En annan konsekvens av att regler är otydliga är att de tolkas olika av kommuner och länsstyrelser, som fallet med vattenskyddsområden. Här visade det sig att lantbrukarna känner en frustration över situationen. De menar på att de olika regeltolkningar medför hinder för att få göra förändringar om man har oturen att just sin kommun tolkar reglerna annorlunda än grannkommunen.

Vi noterar att det finns en tvetydighet gällande regeltolkningar. Å ena sidan önskar man större tolkningsutrymme för regeltolkningar så att man kan anpassa reglerna som råder på den aktuella gården. Å andra sidan önskar man sig över regeltolkningar eftersom det leder till att sådant som godkänns på en plats får avslag på en annan. Det finns också en ambivalens gällande att man både önskar mer flexibilitet samtidigt som man önskar mer tydlighet.

En av förklaringarna till ambivalensen kring regeltolkningen är att myndighetsutövaren alltid har tolkningsföreträde. När lantbrukaren läst och tolkat regeln råder fortfarande stor osäkerhet kring hur den kan implementeras. Att reglerna lämnar utrymme för tolkning behöver i sig inte utgöra ett hinder för förändring men har potential att bli det om lantbrukarens egen tolkning inte ges något värde. De tolkningsbara reglerna blir då godtyckliga och lantbrukaren har svårighet att anpassa sig efter dem. I och med det omfattande regelsystemet begränsar man lantbrukares handlingsutrymme. Det kan också uppfattas som en brist på tillit till lantbrukare och deras förmåga att själva ta beslut gällande deras egna gård. En ökad tillit samt uppvärdering av lantbrukares kompetenser och kunskap skulle kunna förbättra relationen mellan lantbrukare och myndigheter och till och med leda till större effektivitet i svenskt lantbruk.

Det är inte enbart otydligheter i regelverken som hindrar lantbrukarna till förändring utan även regler som idag inte finns. Ett exempel är vid bevattning under torka där rådgivare nämnde att lantbrukarna känner sig låsta över att det inte finns tydliga regelverk och kan på så sätt inte förbättra situationen och hindras därmed att kunna förändra utgångsläget. Bönder som har ett akut behov av att bevattna möts av långa handläggningstider vilket får till följd att även ett godkännande inte är till någon nytta då det redan är för sent. Verkligheten utvecklas snabbare än lagstiftningen och regelverken vilket rådgivarna upplever bidrar till problem för lantbrukarna som då hamnar i ett läge där de inte vet om de får göra de förändringar som de önskar.

I intervjuerna framkom det att det är vanligt att lantbrukare upplever att Jordbruksverket och andra myndigheter inte tog hänsyn till deras behov och förutsättningar i regelverket. Detta kan liknas vid den kommunikationsmodell som kallas för sändarmodellen. I denna modell bestämmer sändaren själv mål, budskap och media för sin kommunikation med lite eller ingen hänsyn till mottagarens situation (Nitsch 2000). Effekten av budskapet ska enligt modellen komma sändaren till del i form av feedback. Vi ställer oss dock frågande till huruvida eller i vilken omfattning detta görs. Enligt Nitsch (2000) är denna modell problematisk eftersom den fokuserar på sändarens behov (få fram sitt budskap), och inte tar hänsyn till andra saker som kan påverka mottagarens beslut. Dessa kan vara strukturella problem, mottagarens bakgrund och nuvarande situation.

Figur 1: Relevansmodellen (Bergeå 2006, s. 4).

En annan modell som kan vara mer effektiv i utformandet av regler skulle kunna vara relevansmodellen (se figur 1) (Nitch 2000). I denna modell anpassas istället budskapet (det vill säga regelverket i detta fall) till mottagarens upplevda behov och utformas efter mottagarens förutsättningar. Då merparten av regelverket baseras på EU-bestämmelser är det inte möjligt att helt anpassa reglerna helt efter lantbrukarens behov. Dock skulle ett ökat inlyssnande till mottagarens situation, förutsättningar och behov kunna leda till en förankring av reglerna hos mottagaren som därmed minskar dissonansen mellan sändare och mottagare och potentiellt kan detta öka förändringsmöjligheterna. Även om denna modell tar mer resurser och tid i anspråk visar denna studie ett behov av mer dialog mellan de inblandade parterna.

Resultatet och diskussionen baseras på att vi har gjort en analys av rådgivarnas analysering om hur lantbrukarnas uppfattar sin situation. Resultatet är därmed tredjehandsinformation och är inte nödvändigt representativ för hur lantbrukarna uppfattar sin situation. Då endast sex rådgivare intervjuats ger inte resultatet en rättvis bild av hur det generellt ser ut hos lantbrukarna när det kommer till regelverk som hindrar ens möjlighet till förändring.

Denna undersökning visar att regler inom ett flertal områden ofta utgör hinder för lantbrukare som vill förändra sin verksamhet. Detta beror delvis på att reglerna är svåra att tyda vilket kan leda till missförstånd och tolkas ofta olika av myndigheter i olika delar av landet. Det beror även delvis på att regelverk saknas på områden eller intressekonflikter mellan myndigheter och lantbrukare.

REFERENSER

- Bergeå, H. (2006). *Förankring*. Tillgänglig: https://www.trafikverket.se/contentassets/8e49fc9f3f9546528f4e2a5b73dbb7c3/forankring_fordjupning_inom_trast.pdf [2019-10-21]
- Brändström, Jonas. (2015). *Forskning och innovation för konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsproduktion*. Stockholm: Vinnova.
- Jordbruksverket. (2018). *CAP- Den gemensamma jordbrukspolitiken*. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/handelmarknad/allmantomhandelsochjordbrukspolitik/capden-gemensammajordbrukspolitiken.4.6beab0f111fb74e78a78000936.html> [2019-10-21]
- Klaesson, J., Johansson, S., Bjerke L. & Allgurin, M. (2019). *Innovationer i jordbruket och på Sveriges lantbruker - En smamanställning av Jordbruksverkets innovationsundersökning 2017*. Jönköping: Jordbruksverket. (Utvärderingsrapport, 2019:3).
- Nitsch, U. 2000. *The art of environmental communication*. Ur: Lundgren, L.J. (red.) *Knowing and doing*. Stockholm: Swedish Environmental Protection Agency (Naturvårdsverket).
- OECD. (2018). *Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Sweden*. OECD Food and Agricultural Reviews. Paris: OECD Publishing.

Sedenius, J. (2018). Krångliga regler dämpar växtkraften. *Land Lantbruk*, 28 November.

Tillväxtverket. (2018). *Växtkraft för de gröna näringarna*. Stockholm: Ruth. (Serien om företagens villkor och verklighet, Rapportserie 0272:09)

BILAGA 1

Inledande frågor vid telefonintervjuer.

1. Upplever du att dina kunder har en förändringsvilja som de inte får utlopp för? Kan du berätta om den i så fall?
2. Vad är det vanligaste man frågar om vad gäller regler? Vad upplever kunderna som otydligast?
3. Händer det att lantbrukarna inte vågar göra förändringar för att dom är rädd för att gå miste om stöd?
 1. Vilka förändringar rör det sig om i så fall?
 2. Finns det några specifika regler som ofta kommer upp i dessa situationer?
 3. Om du skulle identifiera "återvändsgränder" i regelverket, vilka skulle de vara och i vilka förändringssituationer kommer lantbrukaren i kontakt med dessa?